

kojoj su izloženi svi brojevi časopisa *Latina&Graeca* kao i brojna druga izdanja Instituta za klasične jezike i antičku civilizaciju *Latina&Graeca* poput prijevoda antičkih autora, bibliografija te stručnih radova, priručnika i leksikona.

Krajem studenoga 2013. godine u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu održan je i interdisciplinarni okrugli stol s temom „Klasični jezici i antička civilizacija u visokoškolskom obrazovanju“ u organizaciji Instituta za klasične jezike i antičku civilizaciju *Latina&Graeca*, Hrvatskog društva klasičnih filologa, Odsjeka za klasičnu filologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu te Centra za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti Zavoda za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Skup je započeo kratkim osvrtom profesora Zlatka Šešelja na četrdeset godina izlazenja časopisa *Latina&Graeca*, a zatim je uslijedila rasprava o tradiciji učenja klasičnih jezika na hrvatskim visokoškolskim ustanovama koju je moderirao akademik Darko Novaković, a u kojoj su sudjelovali Bruna Kuntić Makvić, profesorica s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Nenad Ivić, profesor s Odsjeka za romanistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Miloš Judaš, profesor s Medicinskoga fakulteta u Zagrebu, Marko Petrak, profesor s Pravnoga fakulteta u Zagrebu te Ivan Golub, profesor emeritus s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Na kraju skupa sudionicima je predstavljen i podijeljen posljednji, 23. broj nove serije časopisa *Latina&Graeca*.

Zlatko Šešelj

TRILOGIJA O MARIJU I SULI

Colleen McCullough: PRVI ČOVJEK RIMA (knj. 1. *Put časti*, prev. Iva Uščumlić Gretić; knj. 2. *Put slave*, prev. Mirta Jambrović; knj. 3. *Put pobjede*, prev. Miloš Đurđević), Znanje, Zagreb 2013.

Već smo nekoliko puta na stranicama ovog časopisa progovorili o vrlo zanimljivoj pojavi koja se očitava ne samo u knjigama, već i na filmu, odnosno u televizijskim serijama, a to je „romansiranje“ pojava iz antičke grčke i, još više, rimske povijesti. Primjetno je, naprimjer na filmu, posezanje za antičkim motivima (*Gladijator*, *300*, *Troja* i drugi) koje se „prelilo“ i na televizijsku produkciju (*Rim*, 2 sezone u produkciji HBO, *Spartak*, 2 sezone – da ovdje ne spominjemo serije koje su u nekoj vrsti „sinkretizma povijesnih pojava“ ili po modelu video igrice pomiješale antičke junake i likove iz sasvim drugih povijesnih ili kulturnih slojeva). O nekima – onima koje smo cijenili vrijednima – progovorili smo i u našem časopisu ukazujući na njihovu korektnost i kvalitetu.

No isto se to događa i s literarnom proizvodnjom, samo što za razliku od audiovizualnih medija, knjige do nas dopiru sa znatnim vremenskim zaostatkom, te smo tu pojavu mogli detektirati tek kad su se police naših knjižara (ali i supermarketa, pa i kioska) napunile naslovima koji se bave antičkim svijetom.

Riječ je u tim knjigama o povijesnim romanima ili, možda bolje, kako to nazivaju autori serijala iz jednog drugog vremena ali jednako zanimljivi, Monaldi & Sorti, „romansiranom poviješću“, dakle o zahvatu u kojem se faktičko i fikcijsko toliko miješaju da ih je katkad teško razlučiti.

Autori tih literarnih tvorevina posežu, naravno, za onim točkama grčke ili rimske povijesti koje su obilježile epohu. U rimskoj je to povijesti u prvom redu posljednje stoljeće republike (kojima dominiraju velike ličnosti: Cezar, Ciceron, Marije, Sula, Oktavijan, Marko Antonije i drugi). To su nemirna vremena velikih promjena i sukoba oko budućnosti Rima, prostor mnogih ljudskih sudbina koji je dosta dobro komentiran još u antičkoj hisotriografiji i biografiji, tako da je književnicima bio na raspolaganju dosta širok pojas uvida u događanja, pa katkad i u intimu zanimljivih likova.

Rimsku je povijest posljednjeg stoljeća republike kao predmet svog interesa odlučila romaneskno prenijeti čitateljima i čuvena australska književnica Colleen McCullough, čiji je roman *Ptice umiru* pjevajući postao globalni hit sredinom 80. godina 20. stoljeća da bi uskoro dobio i svoju televizijsku adaptaciju čime je prodro i do onih koji teško svladavaju debele knjige...

Ovog se puta Colleen McCullough odlučila za fresku rimske povijesti od 110. godine prije naše ere, pa do kraja republike pod nazivom *Gospodari Rima*. Od te goleme freske dobili smo brigom izdavača, zagrebačke kuće Znanje, njezin početni dio,

razdoblje uspona Gaja Marija do položaja najmoćnijeg čovjeka u Gradu, odnosno od 110. do 100. godine prije nove ere (dakle godine šestog Marijeva konzulata).

Pero ove izvrsne autorice pokazalo se dostojno zadatka koji si je postavila. Prije svega, ispričovijedala je dio rimske povijesti koji nam često izmiče. Dakako, svi znamo da je Marije reformirao vojni sustav Rima i uveo profesionalnu vojsku, da je ratovao s Jugurtom, da je – suprotno zakonima – imenovan konzulom *in absentia*, da je čak šest puta, gotovo zaredom, bio konzul...

Ali to je, praktički sve što smo naučili na satovima povijesti.

O Suli, njegovom štićeniku i kasnijem ljutom protivniku saznali smo na tim satovima još manje: da je uhvatio Jugurtu, da je postao predvodnik optimata i uveo diktaturu, a osobito je mrazak svim pratiteljima rimske povijesti po svojim proskripcijama.

Premalo za roman?

Za Colleen McCullough je to zapravo izazov. Trebalo je pronaći izvore, koji su katkad šturi, a najčešće nepouzdati, pa iz njih izdvojiti legiju suvremenika, prijatelja, neprijatelja, promatrača, muškaraca i žena, robova i slobodnjaka, poštenih ljudi i kriminalaca. Trebalo je „promotriti“ Grad Rim očima Marijevih suvremenika, ne grad ruševina koje pamtimo iz turističkih brošura ili povijesnih knjiga. Trebalo ga je „okusiti“, „pomirisati“ (ovo nije bilo nimalo ugodno našim modernim nosevima), „prehodati“. Trebalo je stvoriti sliku zgrada kojih više nema (jer su ih djelomice zamijenile novije gradnje iz kasnijih stoljeća rimske vladavine), sliku milijunskog grada koji cijeloga dana pulsira svojim ulicama. Slike gozbi, svadbi i svetkovina možda je bilo lakše stvoriti jer su postale dio klišeja o rimskom životu. Trebalo je „vidjeti“ namještaj, mozaike, vrtove, knjige, pisma, smrdljive krčme i sjedišta kriminalaca, kuće za izdavanje i vile, terme i prljavštinu Rima.

Colleen McCullough je u tome izvanredno uspjela svladavši prije samog literarnog čina golemu količinu tekstova antičkih izvora i povijesničarskih studija. A tad je slijedila književna magija koju nam je autorica već pokazala u svojim ranijim radovima.

Bezbroj likova bez pogreške vodi kroz zapetljane paralelne priče o Mariju, Suli, Cezarima, Metelima, Skaurima... Političke akcije, ratni pohodi, kriminalni i koruptivni pothvati iza blistave fasade najmoćnije države svijeta, sve je to ispričovijedano tako da svaki čitatelj – i onaj upućeniji i onaj krajnje neupućen – može slijediti kompliciranu fabularnu liniju. Likovi koji čine okosnicu teksta odlično su oblikovani, s bezbroj detalja (od kojih je velik dio, dakako, fikcijski), puni života i strasti; cijeli je opisan svijet šaren i nejednak, zanimljiv i nedostižan, ružan i lijep, plemenit i izdajnički. Ali to je svijet „stvarnoga“ života, premda je, dakako, uvelike fikcijski.

Kad se odlučite na čitanje ove serije knjiga, od njih nećete odustati. Autorica vas sigurnom rukom vodi kroz to šareno klupko povijesti; i najtamnije teme ovdje su izvučene na svjetlo dana i funkcioniraju kao neizostavni dijelovi teksta.

A da bi ovaj povijesni roman postao bliži i onima koji su markirali satove povijesti, tekstu je dodan i autoričin rječnik rimske civilizacije, te razni prilozi (karte, popisi *cognomina*, pregled glavnih likova i sl.).

Ako smo o Mariju i Suli znali samo one povijesne klišeje koje sam spomenuo na početku ovoga prikaza, onda vas uvjeravam da ćemo nakon čitanja ovog romana te istaknute likove rimske povijesti bolje poznavati. Pa i ako je velik dio tog opisa fikcionalan, sad se pred nama ne nalaze samo puka imena davno nestalih ljudi, već punina nekih davnih života.

I to je ljepota koju nam ovaj roman sigurno pruža.

Nadajmo se da će ove stranice o Mariju i Suli dobiti i svoj nastavak. Bilo bi ga uživanje čitati.